

povezane s turskima. Zatim daje podatke o sakupljanju i naučnom proučavanju narodnih priča u Bosni i Hercegovini od Vuka pa do danas.

Branislav Rusić (Skoplje) »Volkserzählungsforschung in Mazedonien« (str. 354—361). Daje podatke o zbirkama i o sakupljačima makedonskih narodnih priča od prvog zapisa god. 1844. do danas. Upozorava na nepristupačnost većine tih zbirki jer su prve objelodanjene u časopisima iz više država. Rusić traži da bi jugoslavenski istraživači izradili bibliografiju zbirki makedonskih narodnih priča, dali ponovo štampati stare i nepristupačne zbirke i snabdjeli ih komentarom i sažetkom na kojem stranom jeziku.

Značajni su još i ovi članci:

Ariane de Félice »Etude Comparative d'un Motif Stylistique International Intervenant dans des Contes Populaires de Types Différents«; Karel Horálek »Hauptprobleme der volkkundlichen Balkanistik«; Agnes Kovács »Probleme bei der Arbeit am ungarischen Märchenkatalog«; Sebastiano Lo Nigro »Tradition et Style du Conte Populaire«; Gyula Ortutay »Begriff und Bedeutung der Affinität in der mündlichen Überlieferung«; Lutz Röhrich »Die Sage vom Herrn der Tiere«; Gisela Schneidewind, »Ein historisches Ereignis des 17. Jahrhunderts in Mecklenburg und seine Überlieferung in der Volkssage«; Jan-Öjvind Swahn, »Aktuelle Arbeitsaufgaben der internationalen Märchenforschung«; Stith Thompson, »Report on the Revision of the Types of the Folktale«; Oldřich Sirovátka, »Der gegenwärtige Stand der tschechnischen Volkserzählung« i drugi.

Začudo, u tom se zborniku ne nalazi nijedan prilog iz SSSR-a. Usprkos tom nedostatku, ovo nam djelo pruža lijep uvid u stanje suvremenog istraživanja narodnih priča.

Mira Sertić

Milko Matičetov, Sežgani in prerojeni človek. Izd. SAZU, Ljubljana 1961.

Ovom je studijom jugoslavenska folkloristička literatura dobila svoju prvu (veoma kasnu) komparativnu monografiju o jednoj narodnoj pripovijetki.

Legendarna pripovijetka o grešniku koji je za pokoru morao sam sebe spaliti, da bi ga zatim djevojka, okusivši ili pomirisavši njegovo neizgorjelo srce, ponovo rodila na svijet, taj put kao sveca, bila je dosad slabo primijećena u naučnoj literaturi mada je poznata na širokom geografskom prostoru (baltijske zemlje, Irska, Francuska, Češka, Mađarska, Jugoslavija, Italija); dosada nije bila uključena ni u Aarne-Thompsonov međunarodni katalog tipova narodnih pripovijedaka (unesena je pod brojem 788 tek u 3. izdanje, izišlo godine 1961, zahvaljujući baš autoru naše monografije).

Matičetovljeva monografija teži za tim da utvrdi porijeklo i smjerove širenja pripovijetke o spaljenom i ponovo rođenom čovjeku. No u traganju za njima zalazi ona na bezbroj drugih putova i puteljaka, koji ponegdje

indirektno pridonose njihovu rasvjetljivanju, a često se i sasvim udaljuju od toga prvotnog zadatka. Reći ćemo bez oklijevanja da je osnovna i istinski značajna vrijednost Matičetovljeva istraživanja baš u tim »stranputicama«: dijelom u bogato prikupljenim kulturnohistorijskim podacima, a osobito, izvanredno dragocjeno, u zapažanjima o živoj tradiciji, o individualnim pripovjedačima, o njihovu odnosu prema priči koju kazuju, o funkciji te pripovijetke u životu — od kultno-religiozne, preko poučno-pedagoške do zabavne, o stvaralačkim izmjenama u njezinu oblikovanju putujući od usta do usta (i prijašnji radovi istoga pisca pokazuju da je istraživanje tzv. biologije narodnih pripovijedaka njegova najjača strana). Takva se razmatranja obično vrše nad skupinama pripovijedaka iz jednoga kraja ili od jednog kazivača. Nije mi dosad poznato da bi se primjenjivala i u monografskom istraživanju jedne same pripovijetke. Rezultat je, svakako, izvrstan. Zahvaljujući baš tim razmatranjima dobila je studija o spaljenom i ponovo rođenom čovjeku, ne gubeći svoje komparativno međunarodno značenje, i posebnu važnost za upoznavanje slovenskih, a znatnim dijelom i srpskohrvatskih narodnih pripovijedaka; razumljivo je, naime, da su se opažanja o živoj tradiciji vršila prvenstveno na primjerima naše domaće građe (koja preteže, uostalom, i brojem utvrđenih varijanata: od ukupno 68 tekstova ima slovenskih 30, a hrvatsko-srpskih 16).

Kriteriji koje Matičetov primjenjuje u traganju za porijeklom i putovima širenja pripovijetke odgovaraju historijsko-geografskoj metodi (tzv. »finskoj školi«), ali je tehnika pisanja i raspored poglavlja znatno različit od ostalih monografija rađenih tom metodom (što je, po mome mišljenju, prednost ove knjige); uz to Matičetov mnogo i često posize i za kulturno-historijskom argumentacijom, koja izvire iz drugih škola i metoda (čini mi se da se tu u priličnoj mjeri može govoriti i o utjecaju radova I. Grafenauera).

Primjena historijsko-geografske metode nije u ovom slučaju dovela do naročitih rezultata: historijat naše priče i putovi njezina širenja ostali su i nadalje u tami. Pisac to i sam primjećuje iznoseći da premalen broj dosada poznatih varijanata nije omogućio stvaranje pouzdanijih zaključaka. To je tačno, iako bi možda i znatno veći broj varijanata sam po sebi jedva mogao sigurno i pouzdano rasvijetliti vjekovni historijat te arhaične legendarne priče, koja je prvi put zabilježena tek godine 1845 (u Sloveniji). Mislim da bi, pri postojećem nedostatku sigurnijih putokaza, bolje bilo da se pisac uzdržao od svojih hipoteza o stoljećima u kojima je ta priča mogla stići u pojedine zemlje, jer nisu dovoljno uvjerljivo obrazložene (što je i za hipotezu nužno).

Prastare tragove našoj pripovijetki otkriva pisac u orfijskim mitovima o ubijenome i ponovo rođenom Dionizu-Zagreju povezujući ih i s drugim mitološkim tradicijama. To je povezivanje veoma uvjerljivo i upravo fascinantno; ne treba ga shvatiti doslovno, kao direktno preuzimanje, nego kao širi sklop nutarnje srodnih tradicija. (U beletristički koncipiranom uvodu u svoju studiju pita autor svoga spaljenog čovjeka tko je on zapravo i daje mu imena Perzeja, Bude, Krista, Konstantina, Semena Palija).

Izvanredan primjer povezivanja tradicije o Kristovu rođenju s onom o spaljenom čovjeku donosi se na str. 90, gdje dvije slovenske nabožne pjesmice gotovo posve jednakim riječima prikazuju u jednome slučaju začecé Kristovo, a u drugom našega junaka. Matičetov drži da je u pjesmi o Kristu pučka predodžba o partenogenezi istisnula apstraktan duhovni pojam bezgrešnog začecá, što je potpuno tačno; dodala bih još da ovaj živi primjer iz današnjeg folklora pomaže na svoj način da se i iz tog aspekta pronikne u suštinu jednoga prastarog sve do danas i u najvišoj civilizaciji održanog mita.

Spomenuli smo maločas pjesmu o spaljenom i ponovo rođenom čovjeku. Stihovana je forma specifična crta nekih slovenskih primjera naše legende. Matičetov raspravlja o njoj opširno (str. 140—7), ali samo s gledišta utvrđivanja starine. O stilskim izražajnim razlikama među proznim i stihovanim primjerima ne govori on na žalost (izuzevši jednu posve kratku i opću konstataciju na str. 153). Inače se o umjetničkim karakteristikama pojedinih tekstova govori u studiji prilično mnogo i ima vrlo lijepih zapažanja mada im ipak nedostaje prava duboka analiza.

Piščeva teza prema kojoj se u našoj pripovijetki očituje proces prelaženja iz legende u bajku čini mi se donekle uprošćenom i ne bih je mogla prihvatiti.

Našlo bi se pojedinačnih manjih zamjerki: kompozicija knjige nije sasvim pregledna; neke tehničke pojedinosti rasporeda i obilježavanja tekstova otežavaju čitkost knjige; u navođenju kulturnohistorijskih paralela, kao i nekih sličnih a zapravo suviše udaljenih motiva pjesama i priča, ima mjestimice nepotrebnog balasta.

Od piščevih tumačenja podloge pojedinih motiva u pripovijetki osporila bih njegovo shvaćanje po kojemu se spaljivanje junakovo poistovjećuje sa srednjovjekovnim kažnjavanjem zločinaca. Cijela struktura naše legende pokazuje da se ne radi o kazni nego o pokori, najčešće dragovoljnoj, radi iskupljenja, radi očišćenja od grijeha, s rezultatom očitovanim u posvećenju. S time u vezi čini mi se da je šteta što dosad neobjavljena teza I. Grafenauera o tom pitanju, spomenuta na str. 79, nije bliže objašnjena.

U vezi s odjecima božjega suda u našoj predaji i piščevim mišljenjem da oganj, zapaljen u većem broju primjera baš na lozinom granju, nema posebna obrednog značenja, podsjećam, ne sugerirajući nikakve određene zaključke, na zanimljivu okolnost da je prema Labinskom statutu iz 14. st. vatra pod kotlom, zapaljena radi vršenja božjega suda, morala gorjeti obavezno na trsju od loze.

Knjiga je ilustrirana fotografijama pojedinih kazivača i popraćena tekstovima dosad neobjavljenih varijanata — što nisu samo tehničke pojedinosti nego i vidljiv izraz koncepcije cijele monografije. Baš tim crtama odudara ona od uobičajenog tipa komparativnih monografija o pojedinih narodnim pripovijetkama, a ujedno pridonosi svoj udio ne samo popunjavanju jedne praznine u jugoslavenskoj folklorističkoj literaturi nego i donekle drukčijem načinu oblikovanja takvih monografija u folkloristici uopće.

*

Na kraju kratka napomena:

Poslije izlaska Matičetovljeve studije pronašle su se još četiri varijante s hrvatskosrpskog područja, tri rukopisne i jedna publicirana: 1. Hrvatska kruna, V, 1897, br. 2 (otok Šipan) 2. rkp. INU 388 (zapis N. Bonifačića Rožina, Bački Breg, 1962); 3. rkp. N. Bonifačića Rožina (kazivao god. 1959. A. Bonifačić, profesor sjemeništa u Pazinu, čuo u Grdoselu u Istri). 4 rkp. INU 393 (zapis N. Bonifačića Rožina, kazivač iz sela Bobovišta u Hercegovini, 1962).

Maja Bošković-Stulli

Vuk Stefanović-Karadžić, Srbské lidové pohadky. Vydání uspořádal, ze srbských originálu přeložil, předmluvu a poznámky napsal **Rudolf Lužik**. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959.

Među prevedenim zbirkama srpskohrvatskih narodnih pripovijedaka koje su objavljene posljednjih godina¹ zauzima ovo češko izdanje posebno istaknuto mjesto. Mada namijenjeno širim čitalačkim krugovima, i u toj namjeni potpuno uspjelo, ono je u isti mah i stručnjaku dragocjen priručnik.

Lužikov izbor tekstova oslanja se uglavnom na dosad najpotpunije drugo državno izdanje Vukovih pripovijedaka (izišlo god. 1928, u redakciji M. Bašića; III i IV nepromijenjeno izdanje god. 1935. i 1937), ali se s njime ne podudara sasvim; Lužikovo izdanje obuhvaća ukupno oko 50 tekstova manje od Bašićeva izbora, a u isti mah sadrži i 23 teksta kojih u Bašića nema (Lužik ih je preuzeo neposredno iz Vukova »Srpskog rječnika« i »Srpskih narodnih poslovice« i time ih po prvi put uvrstio u zbirku narodnih pripovijedaka).

Osim samih pripovijedaka (216 brojeva) sadrži Lužikova knjiga predgovor, komentar, napomenu o ilustracijama, bilješke uz tekstove i tumač nepoznatih riječi.

U predgovoru (str. 5—27) govori se o Vukovu životu i radu uz veoma visoku ocjenu njegove uloge. Pisac ističe i pionirsko značenje relativno vjernog reproduciranja narodnoga pripovjedačkog stila u Vukovim tekstovima (tj. relativno vjernog u usporedbi s tadašnjim opće uvedenim običajem posve slobodna i često neadekvatnog prekrajanja i mijenjanja pripovijedaka). Pisac nastoji utvrditi i specifične lokalne karakteristike tih pripovijedaka nalazeći ih osobito u njihovu protuturskom raspoloženju, kao i u nekim apokrifnim motivima (koje suviše uopćeno i nedovoljno osnovano svodi na bogumilske tragove).

¹ Serbskie narodnye skazki, perevod N. Dimitrieva i M. Volkonskogo, Moskva 1956; Devuška-lebed', Skazki narodov Jugoslavii, perevod T. Virta, red. i sost. N. I. Kravcov, Moskva 1956; Nada Čurčija-Prodanović, Yugoslav Folk-Tales, London 1957 (= New York 1958); Franjo Trogranić, Racconti popolari croati, Roma 1959; Isti, Racconti popolari serbi, Roma 1959; Joseph Schütz, Volksmärchen aus Jugoslawien, Düsseldorf-Köln 1960; Az aranyhajú királylány. Delszláv népmesék. Fordította Csuka Zoltán, válogatta, az utószót és a jegyzeteket írta Kovács Zoltán, Budapest 1961 i dr.